

April 1998

Til Lokalhistorisk arkiv Bæver!

M. S.

Marie Søgaard

ERINDRINGER OG MINDER

OG HVAD JEG HAR HØRT FORTALT.

Nedskrevet af vores mor Marie Søgaard, i årene 1978
- 84, imens mor og far boede i Orte.

Afskrevet og redigeret,
og med efterskrift
af Knud Søgård

1.

Erindringer og minder, og om hvad jeg har hørt fortalt.
Orte d.30 jan. 1978

Da jeg i den senere tid, er kommen til at tænke tilbage over hele mit liv, måske på grund af, at Maren Sørensen har skrevet sine erindringer, om den del af Ladegård Mark som hun kendte, - og som er meget interessant at læse, - har jeg fået lyst til at prøve at skrive nogle af mine minder ned, tillige med noget af det som vi børn fik fortalt af vore forældre og af "Mutter".

Min mor hed i daglig tale, Trine, Men hendes hele navn var Anne Kathrine, og Hansen var hendes pigenavn.

Min far hed Niels Simonsen, og blev kaldt Niels Semsen.

De blev gift d. 30 nov. 1881, og den ældste af vi 9 søskende var Hans Simon, f.d. 23/5 1883.

Den næste var Anders Jørgen, f.d. 30/9 1885.

Nr. 3, Marius Kristian, f.d. 26/11 1887.

Nr. 4, Magdalene Kirstine, f.d. 11/3 1890.

Nr. 5, Carl Jørgen, f.d. 11/9 1892.

Nr. 6, Johannes Peder, f.d. 6/12 1894.

Nr. 7, Det blev så mig, Anna Marie, f.d. 9/8 1887.

Nr. 8, Niels Kristian, f.d. 16/2 1900.

Nr. 9, Peter Kornelius, f.d. 28/6 1902.

Far var født der på egnen, jeg har hørt, at det skulle være i det hus, hvor Ane og Jens Andersen, Ålsmose, senere kom til at bo. Der hvor vi boede, hed det både Krogmarken og Ladegård Mark³³, men Ålsmose og Krogmarken lå lige ind til hinanden.

Fars mor hed Marie Andersdatter²⁾, og var født d. 22 april 1825, og fars far hed Simon Nielsen, (og hans mor hed Karen¹⁾) jeg ved ikke hvornår han er født.

(Han var gift en gang før, og havde en søn, som hed Niels Simonsen, vi har ikke kendt ham, men engang besøgt hans enke, hun boede i Turup, ved siden af kirken. - Jeg mener hun var ringer ved kirken).

1) hans mor hed Anne Magrethe Jeppesdatter i Etterup
hans far hed Niels Olsen (Olesen) - formandskald i Middelfart
senere husmand i Etterup

2) Marie A's mor hed
Karen Hansdatter og Anders Wilhelmsen
i Ørsbjerg

I følge FT-1834 var Marie Andersdatter (9 år) 3) 14-6-1878

plejebarn hos slagter Jøkim Andersen 51 år ~ Margrethe Jeppesdatter

desuden var der flg. i husestanden: husmand Jens Sørensen 29 ~ Ane Larsdatter 26
og deres søn Anders Jensen 1 år

2.

Far blev født d. 19 dec 1853, og blev deres eneste barn. Hans far døde ca. 1873³⁾, (Det var mens far var soldat i København), og hans mor blev enke.

Fars mor og mormor (måske plejemor), var fra Ørsbjerg. det var en slagterfamilie, og flere af familien bosatte sig i Frøbjerg bakker, måske derfor kaldes bakken nærmest Hestbjerg for Slagterbakken. Som nævnt lå far inde som soldat omkring 1873, og efter hans soldatertid tog han til Jylland, vistnok Vorbasse, for at lære bygningshåndværk. Han var ved en murer, hvor han lærte både murer og tømrerhåndværket. (Men det blev som tømrer han senere kom til at virke.

Det var også her i Vorbasse han mødte Indre Mission og blev grebet af det.

Min mor Anne Kathrine Hansen blev født d. 9 juni 1859 på Væde mark, her lå hendes hjem, og hendes far hed Hans Kristiansen, og hendes mor hed Magdalene.

De havde her en lille landejendom. Hendes far havde været gift en gang før, og der var 2 børn i første ægteskab, Christian, og Jørgen, og mor havde en helsøster, Marie, som var 2 år ældre. Hendes halvbroder Jørgen rejste til Amerika, og de mistede forbindelsen med ham. Men Christian blev gift og boede i Ullerslev v. Nyborg, hvor de havde en landejendom. De havde en datter som hed Ellen, og hende har vi haft forbindelse med, Hendes mand kørte brødvogn.

Da mor var 5 år døde hendes far af brystsyge, det var i efteråret 1864^{H.K.}. Mor fortalte, at der var mange soldater der på egnen (- det var jo i 64), de gik ind i haven og spiste æbler, og så gik hendes mor ind til hendes far og fortalte det. Han svarede: "Lad dem bare gøre det min pige". (Det var jo danske soldater).

Min mor mindes sin første barndom som meget god og hyggelig. Men da hendes mor blev enke^{M.H.}, kunne hun ikke klare arbejdet alene, og fik derfor en bestyrer til at passe ejendommen. Han hed Anders Andersen,

*) Anders Wilhelmsen?

3. han friede til hende og hun sagde ja, ¹⁸⁶⁸ men hvornår de giftede sig ved jeg ikke. Da mor var 9 år kom der en lillebror, Hans Peder. Der havde dog været født en lille dreng før som enten var dødfødt eller døde lige efter fødslen. ⁵⁻¹⁰⁻¹⁸⁷³

Stemmer med kirkebogen Inden mor blev konfirmeret, solgte Anders Andersen ejendommen på Væde Mark og købte "Markuslund" i Asebølle ved Bred, som var lidt større. Her havde der før dem boet nogle mennesker som var meget fordrukne og ivrige kortspillere, og mormor, som var meget overtroisk, sagde at det spøgte om natten, hun kunne høre at der blev banket i bordet, stolene væltede og det larmede i storstuen. Min mor fortalte en oplevelse hun havde medens de boede der, en dag så hun en ræv der tog en af deres høns, mor råbte højt og løb efter ræven alt hvad hun kunne, så blev ræven så bange, at den smed hønen og løb sin vej.

Rigtigt 5-10-1873 Mor er muligvis konfirmeret i Vissenbjerg kirke medens de boede her.

Ane Cathrine Senere solgte de ejendommen, og jeg ved ikke hvor mange gange de flyttede, En tid boede de i en ejendom i Storskov ved Tommerup, og mens de boede der, fik min mormor kopper. På det tidspunkt tjente min mor i Skydebjerg, og en dag fik hun fri, så hun kunne gå hjem og besøge sin mor, men da hun nåede hjem måtte hun ikke gå ind til sin mor, på grund af den store smittefare. Det var lang vej at gå fra Skydebjerg til Tommerup Storskov, så hendes stedfar ^{Anders Andersen} fik hende ind af en bagdør til spisekammeret, så hun kunne få noget mad inden hun begav sig den lange vej tilbage igen. (Det var før cyklernes tid).

Fjeldsted sogn Også ejendommen i Storskov solgte de, og købte "Lille Padesøbjerg", og her boede de til de døde.

11-12-1882 21-10-1964 Min mormor døde i 1889 el.90, og sønnen Hans Peder ^{5-10-1868 7-18-4-1948} Andersen overtog gården efter dem, sammen med sin kone Johanne. Min far, men især min mor og vi børn, besøgte dem nogle gange. Vi gik dertil, og sommetider var vi børn på en lille ferie.

4. Det var en lang vej at gå, men mor forklarede os vejen, og så drog vi afsted. - Det var en oplevelse for os børn, at gå så lange ture.

Min mor og far blev som nævnt gift d. 30 nov. 1881, ^{Tommerup kirke} og satte bo sammen med fars mor som jo var bleven enke. ^{i 1878}

Far var tømrer og han forbedrede deres hus mange gange, og havde efter den tids forhold, et stort værksted.

^{Marie Andersdatter} Hjemme hos os kaldte vi altid farmor for Mutter, - det var Simon der som lille gav hende det navn. ^{Hun Karen H} Hun havde arvet stedet derude i Krogmarken efter sin mor ^{Anders Wilhelmsen Karen Clausdatter} og stedfar, og hun fortalte, at hendes far og mor havde et hus i Orte, hvor de klarede sig meget godt, men så døde hendes far, og moderen blev gift igen med en som hed Ladekarl. Han solgte huset i Orte, og købte "Åhuset" ved Skalbjerget, (måske var det omvendt?), Han handlede flere gange, og hver gang blev det ringere. Til sidst havnede de ude ved mosen i Krogmarken, i et hus som var meget dårligt, - det var nærmest en "Kove". Så tog min oldemor fat på at reperere huset, hun hentede vidjer i mosen, som hun flettede vægge af, og så hentede hun ler, - der var et sted i mosen hvor der var godt ler, - det klinede hun op på begge sider af risvæggen, så de blev tykke og tætte. På den måde fik hun bygget et lunt hus, selvom det var fattigt og småt.

Da hun var færdig med det, ville hendes mand sælge igen, men da sagde min oldemor: Nu har du rådet mens vi havde noget, nu har vi intet, nu vil jeg råde."

? Mutter fortalte også, at hun havde en søster som døde i barselseng, og det var en meget tragisk historie. Jordmoderen var fordrukket, og hun kunne ikke klare fødslen, så gik der bud til Ulsted, om de ville køre til Assens efter doktor. Det gjorde de, men da doktoren kom, gik jordmoderen ud i døren og sagde, at det ikke hastede, doktoren kunne godt køre til Ulsted og spise først. Da han så kom igen, var det

5.

forsent, han hørte skrig og løb ind så hurtigt han kunne, trods jodemoderens forsøg på at standse ham. De prøvede at trække barnet frem, men både mor og barn døde.

Da det skete en gang til, og ^{da} det denne gang var en gårdmandsdatter, var hun færdig som jordemoder. Til mit hjem var der ca. 5 tdr. land, men det var mose noget af det. Vi havde altid en ko, og fødte en kalv op om året, så havde vi en slagtegris, foruden høns og ænder. Om foråret og sommeren skulle der passes liggehøns og kyllinger og meget andet. Der skulle plantes urter og haven skulle passes. Alt det var mors arbejde og vi børn hjalp til, men vi skulle jo også passes, og der skulle vaskes, brygges, laves mad, gøres rent, strikkes strømper, lappes bukser o.s.v.

Vi havde også lærlinge og svende på kost, så der var nok for mor at se til. Far skulle jo passe sit tømrerarbejde, men om foråret efter fyraften såede han korn og roer, og de skulle tyndes ud og hakkes igen, høet skulle vendes og stakkes, og meget mere. Jeg har aldrig set far været arbejdsløs, han var jo mester, og byggede mange huse og gårde i Bred, Ladegård og Orte. Han byggede også Vissenbjerg missionshus, det var engang midt i 90'erne, men da blev far syg i længere tid. Det var en streng tid, dengang var der ingen socialhjælp at få. Jeg tror nok at han havde folk til at fortsætte arbejdet imens. Han havde også arbejde i Assens en tid, og da der ikke var cykler dengang, måtte han gå den lange vej. Han tog afsted tidlig mandag morgen og havde logi et sted dernede, og gik så hjem igen lørdag aften. Arbejdstiden var fra kl. 6 morgen til kl. 6 aften, alle hverdage. I 1911-12 byggede han Bred Teglværk. Og som nævnt havde vi svende på kost og logi, så der var meget at varetage både for min far og min mor. Mutter boede jo sammen med os, og hun havde sin egen stue med alkoveseng og kakkellovn, hun havde sin høje dragkiste, sit bord og sine stole.

Ebbas mor - Marie søster

6.

Vi børn har mange gange siddet inde ved hende og hygget os. Magdalene var god til at læse højt for os, af nogle små børnebogshæfter som kom hver måned, "For mine små venner". Mutter var meget dårligt gående på grund af gigt, og når hun gik var det med ganske små skridt.

Indtil ¹⁹⁰⁴ Magdalene blev konfirmeret var det hendes pligt at hjælpe Mutter med fødderne og få stømperne på, at tage aske ud af kakkellovnen og tømme potten, derefter blev det min tur, og det gjorde vi gerne. Men det er underligt at tænke på, at trods hendes dårlige ben, så gik hun alligevel til Bred en sommer. Det var da min ældste bror Simon havde bygget sig et hus, det skulle hun over at se. Det må have været i sommeren 1906 el. 7, vores lillebror Peter var med, og det var fantastisk at hun kunne gå så langt, men de havde haft en stor oplevelse.

Mutter har da været 81 el. 82 år, og Peter ca. 5 år. Mutter døde i 1908, og det forekommer mig, at hun lå i sengen i lang tid før hun døde. Doktor Balle sagde, at hun døde af alderdom.

Dengang var det en selvfølge, at de gamle skulle blive i hjemmet hos børnene og passes og forsørges, og var der ingen børn el. andre som kunne tage sig af dem, måtte de på "Asylet", som var en del af fattiggården, det kunne være meget slemt. Mutters mor ^{Karen Hansdatter} kunne ikke klare sig uden, hun måtte søge fattighjælp, og da hun døde, kom kommunen og hentede alt hvad hun havde, alle hendes fattige ejendele. - Der var ikke meget som hed socialhjælp dengang.

Jeg ved ikke om Mutter fik alderdomsunderstøttelse, (ja sådan hed det dengang) mere end en enkelt gang, da fik hun 25 kr. og så sagde hun til min mor: "Dem kan du købe lærred for til børnene", - hun syntes ikke hun trængte til noget.

Mutters garderobe var ellers ikke stor. hun havde en sort kjole til stads, en pæn brun til søndagskjole og en grå hverdagskjole til daglig.

Hun havde som nævnt sin stue, og hun kunne altid lave

7.

sig en kop kaffe med et stykke kandis til. Min mor fik i mange år lavet hvergarnstøj, hos en gammel væver i Skydebjerg. Hun købte selv ulden og kartede den, og så blev der vævet let og lækkert stof til kjoler og forklæder, med uld til både trædning og vævning, og noget kraftigere til fars og drengenes bukser, med blår til trædning og svær uld til vævning. Så blev det sendt til skrædder, hvor det blev syet.

Der var en skrædder i Bred, og så var der Jens Skrædder, som han blev kaldt, en rar og gudfrygtig mand, som boede i Krogmarken.

Noget af det allerførste jeg kan mindes fra min barndom er, at jeg en nat skulle sove inde hos Mutter, det var jeg meget utilfreds med, jeg vrælede og gråd, så lagde Mutter mig op på sit bryst, så jeg gyngede op og ned, og så faldt jeg til ro. Jeg tænker det var dengang min bror Kristian blev født, jeg var jo nr. 7 og Kristian nr. 8. Jeg har nok plejet at sove hos mor, - der var ikke seng til os alle, - men det har jeg jo ikke kunnet når hun skulle føde. Det var ellers et frygteligt kulde den nat el. dag d. 16-2 1900, med frost, sne og blæst. Jens Peter Findsen, kørte efter jordemoder, og jeg har fået fortalt, at han fik frostknuder bag ørerne af den tur.

Jeg husker også en dejlig sommerdag, hvor vi børn blev sendt ud, vi skulle gå ned i mosen og snakke med en mand som skar tørv dernede. Vi kunne mærke at der var ved at ske noget spændende inde hos mor, så derfor kunne de ikke have os inde den dag. Det var da Peter, den yngste af os, blev født. Mor var meget syg, eller blev det kort tid efter, hun fik betændelse i brystet, og skulle opereres. Det foregik hjemme hos os, og doktor Balle foretog operationen, far skulle bistå, men han skvattede om, han besvime, men det gjorde mor ikke. Det har ikke været smertefrit.

8.

Far var egentlig meget streng, så vi børn var bange når han blev vred. Men vi blev opdraget til at tale sandhed, og vi lærte at bede til Gud.

Far og mor, sammen med nogle venner, holdt samtalemøder, det var gerne søndag eftermiddag, og jeg syntes det var nogle meget gamle mennesker allesammen, men det var så højtideligt og dejligt at være med syntes jeg. Vi børn måtte selv om, om vi ville være med, eller vi hellere ville lege, men jeg kunne godt lide at være der. Vi gik også en tid i søndagsskole i Orte, i Laurits Madsens gård, det var min far og Madsenius Hansen og Stine Klodsmor?, som holdt den. Senere flyttede den op til tante Karen i Frøbjerg. - hvornår den holdt op ved jeg ikke. Vi børn har alle gået i Hestbjerg skole og det har far også.

Da jeg kom i skole i 1904, var der en lærer Pedersen og vi havde 2 klasser, vi gik 3 år med de små, og 4 år med de store. Vi skulle gerne kende bogstaverne inden vi kom i skole, og vi fik en god undervisning. Lærer Pedersen rejste fra skolen i 1907, og så gik der en tid med vikarer, bl.a. en lærer Hansen, som var svoger til Pedersen, ham holdt vi meget af. En tid havde vi alle lærerne i kommunen på skift en dag om ugen, Svanholt, Andersen, Pedersen, Bonde og Christiansen. Derefter kom Kærgaard, og han var lærer ved Hestbjerg skole i mange år.

Vores præst hed Glerup, og præstegården lå i Skydebjerg, (Orte og Skydebjerg var samme pastorat) Årup hørte dengang med til Skydebjerg, men da Årup kirke blev bygget, vistnok i 1903, blev der antaget en kappelan, pastor Wittrup, i nogle år. Da jeg blev konfirmeret i 1911 var det ved en pastor Hansen, og en kort tid var der en kandidat som hed Husum. Pastor Wittrup blev iøvrigt senere sognepræst i Ørsted, samtiddig med at han var kappelan i Skydebjerg, og indtil Orte og Ørsted blev sammenlagt til et pastorat, havde han også kirketjeneste i Orte kirke. Herefter blev han sognepræst for Orte og Ørsted

9.
kirker. (Ca. 1928-29)

-Nu er det igen lavet om til Skydebjerg - Orte pastorat, og den gamle præstegård i Skydebjerg er solgt, og en ny er bygget her i Orte. Vores nuværende præst er Mikael Ussing, som blev ordineret og indsat her den første søndag i advent 1973.)

VORE NABOER:

Vores nærmeste naboer var Anders Hansen, og hans kone Birte Marie. De havde 10 børn, Rasmus, Hans Jørgen, Ferdinand, Anne, Jørgen, Marie, Kirstine, Jørgine, Sine og Kristian.

Anders arbejdede på sukkerkogeriet i Assens så længe roekampagnen varede, fra efteråret til hen efter jul. Det var en lille ejendom på 6 tdr. land, de havde gerne 2 køer, et par grise, et får, og nogle høns. Om sommeren skar de tørv i deres mose, hvor alle måtte hjælpe til efter bedste evne. Så snart børnene blev konfirmeret, kom de ud at tjene undtagen Sine, som blev syg da hun var 4 år, og under sygdommen blev hun blind. Det var et forfærdeligt hårdt slag for dem, de var meget fortvivlet, men Sine kom til København på blindeinstitut, hvor hun blev oplært i mange ting, både skolefag og håndarbejde, især strikning blev hun dygtig til, hun strikkede mange fine ting.

Hun lærte også at spille, og det fik hun senere brug for som organist. Jeg tror hun var derinde til hun blev 18 år, så kom hun hjem, og var hos hendes broder Ferdinand og hans kone Lise, så længe hendes mor Birte Marie levede, hun døde i sept 1931, 77 år gammel, hendes far Anders var død mange år før. Han var engang omkring 1900 ude for en slem ulykke, han faldt ned fra slyen, da han var oppe for at kaste hø ned i loen, og hans ryg tog skade for resten af livet. (Slyen, er løse stænger der blev lagt op, så de dannede loft, til at sætte hø ind på).

Anne, deres datter, blev gift med en håndværker i Verringe, og Kristian kom vist ind til banen, alle de andre blev landmænd. Nu i juli 78 er der kun Sine

10.
tilbage, hun var organist ved Tved kirke i ca. 40 år. - Ca. 1/2 km. øst for os boede Jens Peder Findsen (hans rigtige efternavn var Jensen, men blev altid kaldt Findsen), og hans kone Hanne. De var lidt yngre end mine forældre, og blev gift i 1907 eller 8. De havde 8 børn, Thora, Kamilla, Sofie, Valdemar, Jens, Olga, Georg og Dagmar. De havde en lidt større ejendom, og klarede sig godt økonomisk. Hanne var berømt for sin blomsterhave, og så var hun god til at synge, hun sang mange af de gamle viser. Hun var også meget rask og rørig, og langt op i årene kunne hun bide sig i sin storetå.

Det var flinke folk, og Jens Peder kørte for os flere gange, både til Padesø og til min Bedstemors begravelse, han kørte også efter jordemoder. Når vi gik i skole kom vi lige forbi ejendommen, og sommetider var jeg bange for deres kalkuner, det var jo nogen store flotte nogen, men de var stridbare. De havde rigtig mange dyr, Høns, ænder, gæs og køer, heste og grise. og så havde de altid en hund. Nu er det Dagmar der har ejendommen, som hun driver sammen med sin søn, Georg, efter at hun er bleven enke. Hun blev gift i 1930, med sin mand Hans Chr. Andersen, og overtog ejendommen en tid efter hendes fars død. Hendes mor Hanne havde dreven den en tid sammen med sønnen Georg, men han omkom desværre, da han på motorcykel kørte mod en telefonmast i et sving mellem Vissenbjerg og Bred.

Dagmar har også en datter, Inge, som er gift og bor i Koelbjerg. Hun er på alder med vores Edel, og Georg var ca. et år yngre, de fulgtes tit ad i skole. Sagnet fortæller, at Palnatokes borg har ligget lige over for deres hus, på den anden side af vejen. Der er også fundet mursten o.l. så måske er der noget om det. Og måske er det ånden fra dengang, der stadig gør sig gældende i den familie, de er meget levende interesseret i jagt, og alle slags dyr og fugle, de kender dyrenes færd og fuglenes stemmer. (D. 13/2 1983: Dagmar er død nu i dag.)

11.

- På den næste ejendom på vej til skole, boede Jens Andersen og Ane. Ane havde været gift før, men hendes første mand, som hed Frederik var død, og jeg husker ham ikke. Men de havde 2 piger, Kristine og Marie, og så havde hun en søn fra før ægteskabet, som hed Kristian Jacobsen. Nu fik Ane og Jens 2 drenge, Gerdolf og Svend. - Kristine og jeg fulgtes ad i skole i et par år, selvom hun var 2 år yngre end jeg. Jeg tror de havde det småt, det var jo ikke ret stor en ejendom, og Ane havde været enke i nogle år. Senere gik det måske lidt bedre. Georg blev senere gift med Karen, og de fik 3 piger, Gerda, Anne, Lise og Tove. Nu er også Gerdolf død, og en lærer bor i huset, jorden er solgt fra, og Karen bor i Årup. På den næste lille ejendom boede Jens Sørensen og hans kone Karen. De havde tidligere været bestyrer på Orte Fattiggård. Det var gamle folk i min barndom, Jens Sørensen var som soldat med i krigen 1863-64. De havde 5 døtre og 1 søn, og den yngste af dem hed Laura, hun blev gift med min ældste bror Hans Simon i 1906. De fik 2 drenge, Olaf og Karl, inden de rejste til Amerika, senere fik de Jens, Ellen og Ester. Alle børnene bor nu i Californien. Laura døde i 1922, og Hans Simon døde i 1963. Hans Simon kom hjem på besøg i 1947, og igen i 1961. Ester og Gleen var her i maj 1980, og vi havde en dejlig tid sammen, og d. 7/7 1984 kom Ellen og Sidney til Danmark på besøg, sammen med Ellen og Ib Mittelsen, i anledning af Anna og Peters guldbrillup.

K.S.: De fleste af mors søskende rejste ud for at få arbejde, og for at finde lykken. Så vidt jeg ved rejste både Johannes og Kristian til Spidsbergen for at bygge huse deroppe. (Der var kulminedrift og hvalfangeri i området deroppe.)

I 1908 rejste Marius og Anders Jørgen til Amerika, og året efter rejste også Hans Simon og Laura med deres 2 børn, tillige med Magdalene derover.

12.

De tog til Californien, hvor de fik arbejde, Hans Simon som tømrer, og Marius på en farm. Anders Jørgen, tog i bjergene for at arbejde i skov, og Magdalene tog fat som hushjælp. Men det var ikke bare lykken, det var meget hårdt. Det var også dårlige tider derovre, de kunne ikke sproget, og så længtes de jo hjem. Ikke mindst var hårdt for for Magdalene, hun ventede sig da hun rejste afsted, (måske var det derfor). Og Simon som var far, og som hun elskede, måtte hun også forlade. Hun fødte en pige derovre, Katrine, og i perioder måtte hun overlade hende til andre, for selv at passe sin plads. Allerede i 1913 rejste Anders Jørgen hjem igen, og fik senere et statshusmandssted på Nordfyn. Og 1915 rejste også Magdalene hjem, (Måske ikke mindst fordi vores bedstemor var temmelig syg.) Men Marius og Hans Simon blev derovre, Marius købte sig en farm, i nærheden af Fresno, og dyrkede bl.a. rosiner. Han blev gift med en indianerpige, og det gik til på den måde, at engang han var i byen, sad der en pige og gråd, på trinbrættet på hans bil, da han skulle hjem. "Hvad er der galt med dig?", jo, hun var med barn, og fyren havde ladet hende i stikken, - "Så kom med mig" skal Marius have sagt. - De blev gift, og fik et par drenge sammen. Hun blev ham en god kone, men Marius blev ildeset af de andre, fordi han havde giftet sig med en "indfødt". Hans Simon fik sin egen tømrerforretning, og det gik vist helt godt for ham, men til tider var det meget hårdt for dem begge, inversteringer slog fejl, og tørken gik ud over afgrøderne, og priserne gik ned.

Hans Simon nåede, som nævnt at komme hjem til Danmark 2 gange efter krigen, men Marius oplevede aldrig at gense sit gamle land.

Gyngstrup 35 - Gyngstrup mark

Tel 64 87 1298

Odense

13.

Efterskrift af Knud Søgård:

Mor og far lærte hinanden at kende, da far tjente i Ørsted, og mor var hjemmesygeplejerske på egnen. Mor havde lært sin sygeplejegering, først på sygehuset i Holstebro, og senere 1. nov. 1920 kom hun til Odense sygehus.

Far har sikkert haft plads i Jylland nogle år efter sin soldatertid, Men er så taget til Fyn. Han var på Tommerup højskole i vinteren 1923-24, og fik derefter plads i Ørsted, men jeg tror, at han havde pladsen, også før hans højskoleophold.

Også mor tog på Tommerup højskole, det var i sommeren 1925. og umiddelbart derefter giftede de sig.

De blev gift d. 7 august 1925, og overtog ejendommen i Krogmarken efter vore bedsteforældre. Bedstefar og bedstemor blev boende hos dem, så længe de levede, - de havde deres egne stuer og køkken, og et mindre værksted var der stadigvæk. Bedstefar døde d. 3 marts 1931, jeg mener svagt, at kunne huske ham.

Bedstemor døde først i 1947, d. 26 jan. Og hende husker vi jo godt allesammen. Jeg husker hende mest som en rar gammel kone, som børn var det hyggeligt, at besøge hende, i hendes stue. Hun kunne også sige os et par formanende ord.

- Det var jo en lille ejendom på 3-4 tdr.lld. + noget mose, som mor og far overtog. Og det blev i høj grad mosen, som blev til at give udkommet senere hen.

De første år arbejdede far en del ude, når der var brug for en daglejer i nabolaget, men ret tidligt startede han op med hønseri. Allerede i 1937, fortæller han, at han havde rugemaskiner med en kapacitet på 3000 æg, og det var vist ret meget dengang, så solgte han de daggamle kyllinger.

Han tog også fat for alvor med at skære tørv i mosen.

14.

Han fik ført elektrisk strøm derover, og det betød for det første, at vandet kunne pumpes af, og tørvearbejdet dermed kunne påbegyndes langt tidligere.

Afpumpningen foregik med en snegl, og en kraftig motor, og den gav virkelig meget vand. Der var også rigtig meget som skulle pumpes bort, det var vist ganske almindeligt, at der blev pumpet i 3 uger, før de rigtig kunne arbejde i tørv.

Han anskaffede en æltemaskine, som kunne ælte tørvemassen, der var så en elevator som gik ned i tørvegraven, og her stod 2 mand og gravede, det blev så transporteret op i æltemaskinen, herfra blev tørvemassen kørt ud på læggepladsen med trillebør, hvor det kom i forme, som efterhånden kunne flyttes.

Efter nogle dages tørring, kunne de vendes, og da vi børn blev store nok, var det bl.a. vores arbejde, tillige med andre nabobørn, at vende tørv. Vi fik 15 øre, for hver 1000 tørv vi vendte.

Derefter blev de stablet af nogle nabokoner, og stod så der til de var tørre, og kunne sælges. - Mor havde nok at gøre, med at passe hus og hjem, tillige med os 6 børn, efterhånden vi kom til verden. Jeg var den første, og blev født i 26, Marius i 27, Edel i 30, Laura i 32, Johannes i 35 og Lisbeth i 39. Der var meget dagligt arbejde at gøre, - vandet skulle pumpes op og bæres ind i en spand, der blev fyret med brænde, og især tørv, i komfuret. Når der skulle vaskes, blev der fyret op under gruekedlen, ovre i vaskerummet, og tøjet blev kogt og bagefter skrubbet på et vaskebrædt, - der var jo ikke alle de moderne lettelser vi har i dag. Der var tøj der skulle lappes, og strømper der skulle stoppes. Så der var nok for mor at tage fat på, foruden at der også var en have at passe.

- Under, og de første år efter krigen, var der stor efterspørgsel på brændsel, og det satte yderligere gang i tørveproduktionen.

15.

Og som tørvefabrikant, var far kendt for at levere tørv af en god kvalitet. Der kom flere folk til, og mere maskinel udstyr, bl.a. en silo, som tørvemassen blev ført op i fra æltemaskinen, og derfra kunne vognene læsses og køres ud til formene. Nu var det ikke mere trillebør, men hestevogne det blev kørt på, og ved hjælp af et spjæld man kunne lukke op, fyldtes vognene, og ligeledes her var der et spjæld, som man løftede og tørvemassen løb ud i formene. Der blev også monteret ekstra tranportør, så man kom dybere ned i tørvegraven - og længere ud. Far lejede mere mose, og havde i nogle år produktion i en mose mere. Normalt kunne der lægges 3 omgange på en sommer, - der var ikke læggeplads nok til at fortsætte kontinuerligt, derfor måtte man vente på at tørvene blev tørre, så de kunne fjernes, og dermed give plads til en ny omgang. Det blev til en ganske stor produktion i de år, - i de bedste år nåede han op på 1-2 mill. tørv på en sæson.

Nogle år efter krigen, kom der igen udenlandsk brændsel til landet, og efterspørgslen på tørv blev mindre, samtidig med at tørvene efterhånden var gravet op i mosen, så derfor var der ikke mange muligheder for at tjene til livets ophold, på så lille en ejendom, og mor og far begyndte, at se sig om efter noget andet.

Det havde været 28 travle år for dem begge, derude i Krogmarken, ikke mindst for far, han var en slider, og det var han også kendt for, - han havde det heller ikke fra fremmede, det havde hans far også været.

Da så graverstillingen ved Orte kirke blev ledig, fra 1. jan. 1953, søgte de den og fik den. De solgte ejendommen i Krogmarken, og købte hus i Orte, som de flyttede til i foråret 1953. Det var et hus med tilhørende snedkerimaskiner, og da far holdt af, at arbejde i træ, blev det ham til meget

16.

gavn og glæde.

Han lavede mange ting både til os børn, men også til folk i nabolaget. Det kunne være vinduer eller døre, og det kunne være skabe eller meget andet. Og så var der jo også en hel del ved huset som laves om, og gøres i stand.

Men først og fremmest, var det opgaven som ringer og graver det gjaldt, og det var et arbejde som de begge gik op i. De holdt jo meget af kirken, med alt hvad det indebar, både når det gjaldt arbejdet men ikke mindst når det gjaldt kirkens egentlige ærinde, nemlig dens budskab.

Far havde været i menighedsrådet lige siden 1931, hvor han overtog pladsen efter vores bedstefar, da han døde.

At være graver ved Orte kirke, var noget af et hårdt job, når gjaldt at grave, det var meget stiv jord, men far var jo vandt til at tage fat.

Desværre var graverstillinger meget dårligt betalt i almindelighed, og det var den også i Orte, i de første år. Derfor måtte far finde andet arbejde ved siden af, det blev bl.a. oprensning af sognets åer og render. Han kalkede også kirken flere gange, og det var noget af en opgave, især når tårnet skulle kalkes, så måtte han hænge udvendig i en stol. Selv efter at han var holdt op som graver, gjorde han det en enkelt gang.

De gjorde også en stor indsats for søndagsskolearbejdet i sognet, allerede i 1944 begyndte de med søndagsskole i Krogmarken, og fortsatte i Orte til 1974. Efter at de var flyttet til Orte, blev far også kasserer for menighedsrådet, og det tror jeg han fortsatte med lige til han trak sig tilbage fra rådet, - en indsats han fik megen anerkendelse for. Ligeledes var han i en årrække kasserer for sygekassen i Årup, indtil den kom under det offentlige.

Og havde vi børn brug for hjælp, hvis der skulle ske noget særligt, det kunne være noget byggeri,

17.

eller noget som skulle laves om, o.m.m., så kom far og hjalp til. Det er i grunden utroligt, når man tænker på hvor meget han overkom.

De havde 15 gode år som graverpar ved Orte kirke, han holdt så vidt jeg husker da han blev 70.

Et par år før, tror jeg, tog han kørekort til motorcykel, og så købte de en cabinescooter, som de tog mange gode, og ind imellem lange ture i, på deres ældre dage. Det var en stor glæde for dem, og også for os børn, - det var dejligt når de kom kørende til os på besøg.

Far nåede også at opleve en tur til Israel i 1978, da var han 81 år. Det blev en vældig oplevelse for ham, men mor havde desværre ikke helbred til at tage med, hun led en del af gigt, og var ikke så godt gående mere, men tiltrods for, at hun ikke selv var med, så levede hun sig i den grad med på fars tur, så det også blev en stor oplevelse for hende.

I 1981 havde far været med i menighedsrådet i 50 år, og i den anledning blev der holdt en smuk jubilæumsfest for ham, hvor bl.a. vi børn var med. Her fik han mange rosende og anerkendende ord, for hans indsats gennem de mange år.

Det blev så også en afskedsfest, for efter de 50 år, trak far sig tilbage.

Fars helbred, var nu ikke mere, hvad det havde været, han led en hel del af Parkinsons syge, og mor og far var klar over, at det var bedre, hvis de kunne finde et sted at bo, som var mere overkommeligt.

De fandt så et dejligt hus i Årup, som de kunne flytte til i sommeren 1985,- men om vinteren før blev far meget syg, vi troede alle, at han ikke klarede det, og vi havde taget afsked med han, som var det det sidste farvel. Men efter en tid på plejehjem, fik han det bedre, og han fik det så godt, at han tog aktiv del i at få solgt huset i Orte, og ligeledes med formaliteterne vedr. leje af

18.

deres nye hus. Han hjalp også til ved flytningen, og med at komme på plads igen.

De havde så den glæde, at de kunne fejre deres diamantbryllup i august måned, sammen med børn, børnebørn og oldebørn, det blev til en flok på ikke mindre end 44, deraf 8 oldebørn, foruden anden familie og venner.- Det var godt, at de nåede det. Så blev mor meget syg, det var hjertet, det var helt galt med, men hun kom på sygehuset og fik en peecemaker, og det lavede hende helt op igen. Selvom far havde været syg, så havde han det så godt, imens at mor var på sygehuset, at han kunne klare sig, og nu blev mor så rask, at hun kunne hjælpe far, da han blev dårligere igen. I juni 1986 kom han på sygehuset, men kom hjem igen, og fik den sidste tid derhjemme.

Da vi nåede august, var der ikke langt igen, vidste vi, og vi børn tog på skift hjem, for at være ved dem om natten. Far var meget svag, og den sidste tid kunne han ikke tale, selvom han gerne ville, det var svært både for ham og for os alle.

Det var Erna og jeg der var hjemme ved dem, natten mellem d. 5 og 6 august. Vi sagde godnat til far, og det blev sidste gang vi så ham i live, mor sov ved siden af ham, da hun vågnede ud på morgenen, var far død, - han var sovet stille ind.

- Godt, at vi også havde fået sagt ham farvel og sagt tak! - Der var meget at takke for, og vi vil savne ham.

Far blev begravet d. 12 august, og det blev en gribende og smuk højtidelighed. Der var rigtig mange med, og pastor Ussing talte over 1.Tim.6 v. 11-16. En tale der gjorde så stærkt et indtryk, at vi nok aldrig glemmer det. Og sammenkomsten bagefter, hvor Frøbjerg forsamlingshus var fyldt op, var en ligeså bevægende oplevelse.

19.

Mor var nu alene, men hun var stærk, det havde hun været under fars sygdom, og det var hun også nu. De havde sammen levet deres liv i en stærk tro til Gud, og den bar hende også nu.

Hun fik noglr rolige år i huset i Årup, kræfter var der ikke så mange af, især var det galt med benene. Men hun fulgte levende med i alt hvad der foregik, og ikke mindst i hvordan alle hendes børn, børnebørn og oldebørn havde det, og hun kunne huske alle fødselsdage m.m. - og i det hele taget, huskede hun utrolig godt, det gjaldt også gamle dage.

Men mor blev svagere, og i vinteren 1991 måtte hun på plejehjem. Om foråret kom hun en tid på sygehus, men kom så tilbage på plejehjemmet igen.

Mor døde på plejehjemmet d. 10/7, vi var samlet om hendes seng alle vi børn, på nær Laura, hun var på vej, men nåede ikke frem. Mor fik en stille død, omgivet af dem hun holdt af.

Begravelsen fandt sted d. 13 juli, ligeledes i Orte kirke, den kirke som havde været hendes, lige fra hun blev døbt. Og det blev en lige så gribende højtidelighed, som da far blev begravet. Pastor Ussing, som havde været deres præst, de sidste år de boede i Orte, holdt også denne gang begravelsen, og det blev en lige så stærk en oplevelse som ved fars begravelse. Ussing havde ellers ferie, men han tog begravelsen alligevel, og det er vi ham meget taknemmelig for.

Nu er de her ikke mere - og stadig kan vi savne dem - men noget af dem har stadigvæk. - Vi har mindet om dem. - De har været med til at præge vi børn. - Og tak for det! - Tilbage bliver et savn, men også en stor taknemmelighed.

Og i den tro som de lærte os børn, vover vi at sige: På gensyn!

- Ære være ders minde!

20.

P.S.:

I forbindelse med, at vores forældre flyttede fra Orte, blev de hæfter væk, hvori de havde skrevet deres erindringer, det var en stor sorg både for dem og os. Vi ledte efter dem alle vegne, men de var ikke til at finde. Da så mor flyttede på plejehjemmet, skulle vi have tømt lejligheden, og vi var samlet alle søskende, for at få det gjort. Jeg var igang med at samle bøger sammen inde i et lille værelse, - så pludselig var de der. Jeg kaldte på mine søskende, og da alle var der, viste jeg hvad jeg havde fundet. Der blev stor glæde, det var jo så værdifuldt for os, alt hvad de havde skrevet. Og mor blev også meget glad, da hun fik det at vide. Takket være, hvad de havde skrevet, og at det blev fundet igen, kan vi nu stå med disse bøger i hænde.

19.

Mor var nu alene, men hun var stærk, det havde hun været under fars sygdom, og det var hun også nu. De havde sammen levet deres liv i en stærk tro til Gud, og den bar hende også nu.

Hun fik noglr rolige år i huset i Årup, kræfter var der ikke så mange af, især var det galt med benene. Men hun fulgte levende med i alt hvad der foregik, og ikke mindst i hvordan alle hendes børn, børnebørn og oldebørn havde det, og hun kunne huske alle fødselsdage m.m. - og i det hele taget, huskede hun utrolig godt, det gjaldt også gamle dage.

Men mor blev svagere, og i vinteren 1991 måtte hun på plejehjem. Om foråret kom hun en tid på sygehus, men kom så tilbage på plejehjemmet igen.

Mor døde på plejehjemmet d. 10/7, vi var samlet om hendes seng alle vi børn, på nær Laura, hun var på vej, men nåede ikke frem. Mor fik en stille død, omgivet af dem hun holdt af.

Begravelsen fandt sted d. 13 juli, ligeledes i Orte kirke, den kirke som havde været hendes, lige fra hun blev døbt. Og det blev en lige så gribende højtidelighed, som da far blev begravet. Pastor Ussing, som havde været deres præst, de sidste år de boede i Orte, holdt også denne gang begravelsen, og det blev en lige så stærk en oplevelse som ved fars begravelse. Ussing havde ellers ferie, men han tog begravelsen alligevel, og det er vi ham meget taknemmelig for.

Nu er de her ikke mere - og stadig kan vi savne dem - men noget af dem har stadigvæk. - Vi har mindet om dem. - De har været med til at præge vi børn. - Og tak for det! - Tilbage bliver et savn, men også en stor taknemmelighed.

Og i den tro som de lærte os børn, vover vi at sige: På gensyn!

- Ære være ders minde!

20.

P.S.:

I forbindelse med, at vores forældre flyttede fra Orte, blev de hæfter væk, hvori de havde skrevet deres erindringer, det var en stor sorg både for dem og os. Vi ledte efter dem alle vegne, men de var ikke til at finde. Da så mor flyttede på plejehjemmet, skulle vi have tømt lejligheden, og vi var samlet alle søskende, for at få det gjort. Jeg var igang med at samle bøger sammen inde i et lille værelse, - så pludselig var de der. Jeg kaldte på mine søskende, og da alle var der, viste jeg hvad jeg havde fundet. Der blev stor glæde, det var jo så værdifuldt for os, alt hvad de havde skrevet. Og mor blev også meget glad, da hun fik det at vide. Takket være, hvad de havde skrevet, og at det blev fundet igen, kan vi nu stå med disse bøger i hænde.